

YÜZEYSEL

Toplumsal Tipikler

Haydar Ergülen

© KARAKARGA YAYINLARI 372

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

YÜZEYSEL
Toplumsal Tipikler

Haydar Ergülen

Genel Yayın Yönetmeni: Mustafa Kutlukhan Perker

Editör: Neslihan Perker

Görsel Yönetmen: Sedat Gösterikli

Reklam ve Tanıtım Müdürü: Bilgen Ülgen

1. Baskı: Aralık 2021

ISBN: 978-625-7217-90-3

*İmtiyaz Sahipleri: Yelda Cumalıoğlu, Mustafa Kutlukhan Perker
KaraKarga Yayınları, Destek Yayınları'nın alt kuruluşudur.*

Yayıncı Sertifika No. 13226

Adres: Abdi İpekçi Cad. No. 31/5

Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0 212) 252 22 42

Faks: (0 212) 252 22 43

 karakarga.com

 info@karakarga.com

 karakargayayinlari

 karakargayayinlari

 karakargayayin

Baskı: Özkaracan Matbaacılık ve Ciltçilik San. Tic. Ltd. Şti.

Adres: 15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No. 62/B Bağcılar / İstanbul

Tel. (0) 212 515 49 47

Sertifika No. 45469

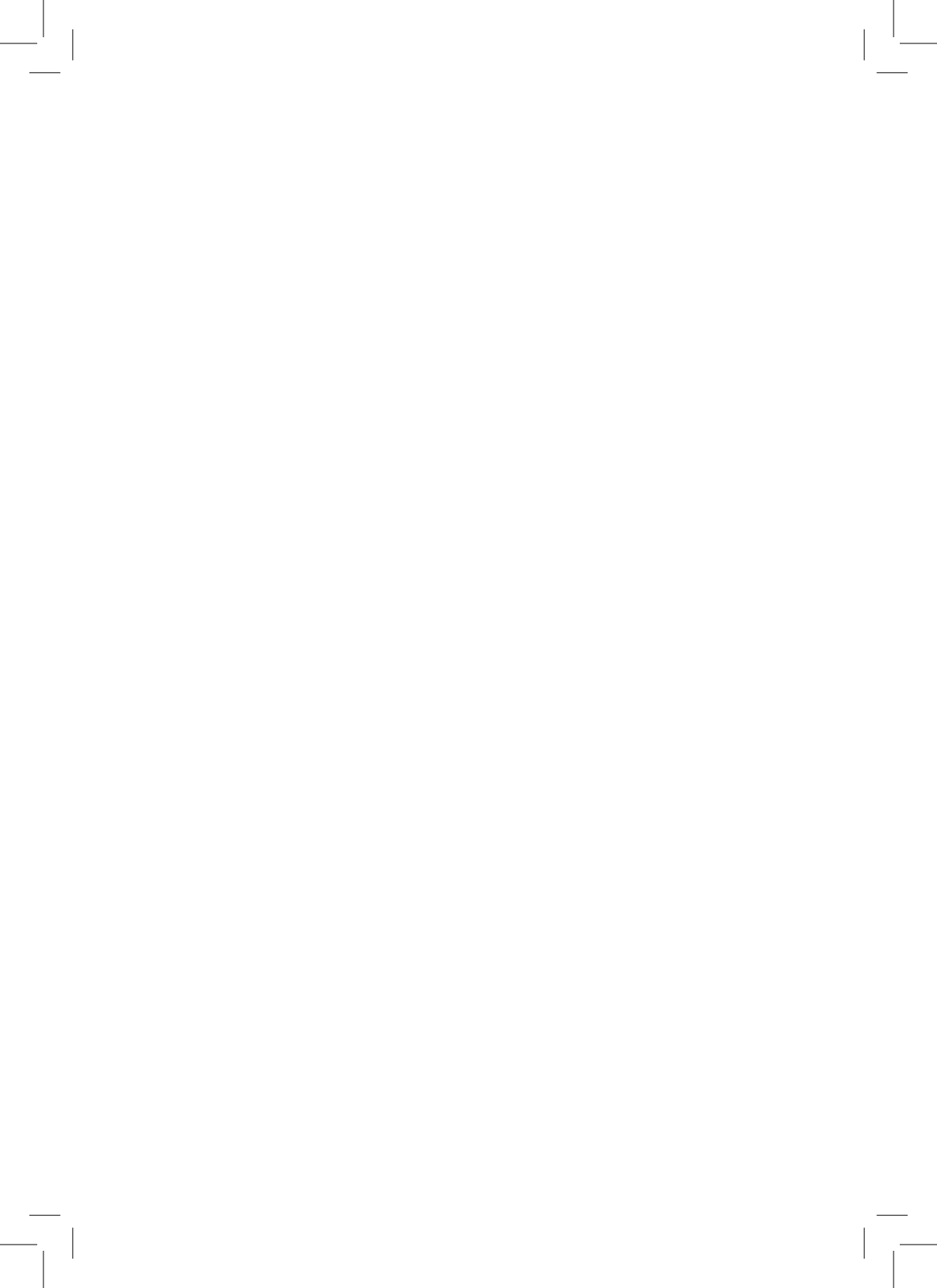

İçindekiler

Bu yüzden.....	7
Adı Lazım Değil.....	9
Bahtsız Bedevi.....	13
Cıvık Cafer	17
Çarıklı Erkânıharp	21
Dili Sopalı.....	25
Emir Kulu	29
Esereği Cinli	33
Fikrisabit.....	39
Gönül Adamı.....	43
Hayat Kadını	47
“İssiz Adam”	51
İşkilli B... ..	55
Jurnalci Şahıs.....	59
Kımlı Zararlısı.....	63
Kır Dümbüğü.....	67
“Laikçi Teyze!”	73
Münkir Münafık.....	77
Nemelazım Abi!.....	81
Özben Hepicik	87
Pes Paye.....	93
Rıdvan Enkahraman	99
Sabah Şekersiziz.....	105
Şakulden İnhiraf	111
Tırışkadan Telmaşa.....	117
Ukala Dümbeleği.....	123
Üstad-ı Azam	127
Vefa Abidesi.....	133
Yara Müzesi	139
Zübüklerin Z.....	145
Yüzeysel Alfabe	151

Bu yüzden...

40 kişiyiz ama birbirimizi tanıdığımız pek söylenemez. Hele şimdi, her şeyin insanları birbirinden uzaklaştırdığı, yalıtıldığı, internetin ve salgının yalnızlaştırdığı... Uzatmayayım, bir de ben canınızı sıkmayayım, bu çağda işte, az çok belirmiş, hemen hepimizin hakkında bir şeyler bildiği, düşündüğü toplumsal tipiklerimizi yazmayı denedim.

Eksiği çok yazılar olduğuna hiç kuşku yok, siz okurken bu “tipik”lere dair başka şeyler canlanabilir kafanızda, onları da ekleyerek okursanız kitabın da eksiği azalır. 40 kişiyiz deyişim lafın gelişi, burada 29’u var onlardan alfabetik olarak. Bazı yazılarda kaynağımı da belirttim. Çağın büyük düşünürlerinden, edebiyatçılarından ve özellikle de denemecilerinden olan Elias Canetti’nin *Kulak Misafiri: Elli Karakter* kitabı. Okudum, okumakla kalmadım, yaratıcı yazarlık derslerinde öğrencilerle bu kitaptan hareketle karakterler yazdık. Canetti, yirmili yaşlarında delileri anlatan bir roman yazmayı tasarlamış, karakterler oradaki sabit fikirlilerden esinlenmiş bir anlamda.

Ben de “dışarıda daha çok” olan bizim karakterlerimizi yazmaya çalıştım işte.

Yüzeysel de olsa, birbirimizi tanıdığımıza kuşku yok!

HE

Adı Lazım Değil

Onu tanırsınız. Hepimiz tanırız. O kadar çok ve öyle yakından tanırız ki üstelik, onun “adı lazım değil”dir, hem de hiç değildir. Hatta kendisine bile adının lazım olduğu görülmemiştir. Ona ilkin kimin “Adı lazım değil” dediğinin de bir önemi yoktur. Önemli olan efsanevi şöhretinin alıp yürümesidir. Kendisinin bile ummadığı bu şöhretin yaygınlığı karşısında önlem almak gereksinimi duymakta mı ya da ne türden önlemler almaktadır, kimse bilmez. Çoğu insanın bir işi olsa da olmasa da, şimdi basım olanakları çok kolaylaştığı için adını soyadını, cep telefonunu ve işini, yoksa da kendisine yakıştırdığı bir unvanı ya da sıfatı kondurduğu, bazılarının arka yüzünü de İngilizce olarak yazdırıp bastırdığı bir kartviziti vardır. Buna Batılı bir âdet diyorlar. Belki de öyledir. Oysa cep telefonu denilen akıldaneler varken ne kartvizite gerek var ne de kimlik kartlarına. Hatta şöyle bir distopyadan söz edildiğini duydum: Polis kontrol için bir meydana insanları durduruyor ve “Çıkarın kimliklerinizi!” demek yerine “Çıkarın cep telefonlarınızı!” diyor. Ne hoş değil mi? Hoş değil, ama dünyanın ve kendisinin gidişatının pek de parlak olmadığını gören ihtiyarların sık sık dile getirdiği üzere: Durum bu! Hayat bu! Dünya bu!

“Adı Lazım Değil” kimi zamanlarda “Adı Lazım Gerekmez” biçiminde bir aksak lehçe ya da gürbüz bir edayla da söyleniyor,

buna yerliler arasında “kostak” ya da “kostaklanma” deniliyor. Ege dolaylarında da doğal olarak “efelenme” adı veriliyor. (“Egelenme” de hoş bir sözcük olabilir, öneriyorum! Tabii başka bir bağlam ve güzellikte!) Burada ne ad verildiğinin ne önemi var demeyeceğim elbette adının önemi yok manasında. Zira tam da adı üzerinden kolektif olmuş bir karakterden söz ediyoruz. Adı olandan, adı üzerinde çok durulandan, adının üstüne ad tanımayandan, yani adından başka bir şeyi olmayan ya da adı olmasaydı neyi olurdu pek bilinmeyenden, adını olur olmaz yerde nedenli nedensiz biçimde ortaya atan, oraya buraya koyandan, adından bir “üçüncü şahıs” gibi söz edenlerden –ki onlara kısaca “mega” diyorlar– işte bunun gibi adılardan dahi daha şöhretli ve “adsız” dese kimsenin merak edip de “Niye?” diye sormayacağı, fakat “Adı lazım değil” deyince akan suların durduğu bir kudret. Kudretli bir karakter.

Adı Lazım Değil ya da Adı Lazım Gerekmez karakterinin, kişisel ve toplumsal, siyasal da ekleyerek, belli başlı iki kullanım biçimi var. İlkinde, adının hiçbir biçimde anılması istenmeyen, anılırsa uğursuzluk, kötülük getireceği varsayılan ve lanetle yâd edilen biri ya da birilerinden söz edilir. “Adı batsın! Yüzünü şeytan görsün!” gibi kargışlarla da desteklenen bu biçimiyle, “Benden uzak olsun!” dileğinin eşliğinde kullanılır. İkincisi ise, hemen her ülkede ve farklı dönemlerde baskı rejimi, askeri darbe, sivil diktatörlük, sürekli faşizm uygulamaları nedeniyle, başta muhalifler, daha doğrusu iktidar yanlısı olmayan ya da öyle görünmeyen herkesin korkusunu belirtirken kullandığı biçimidir: Yerin kulağı var! İyi saatlerde olsunlar! gibi, adeta kulaktan kulağa fısıldanan bu kullanım biçimiyle, tahmin edileceği gibi, adı söylenmeden işaret edilen ya da fısıldanan kişinin herkes tarafından bilindiği varsayılır. Öyledir de.

Adı Lazım Değil’in kendisi lazım mıdır? Hemen, “Değildir” yanıtıyla geçiştirilecek bir soru değil bu. Yine de bazen bir “gizem”

yarattıkları ve merak uyandırdıkları olur. Belki kısaca ALD ya da ALG'lerin de kendilerini göstermek istedikleri olur, görünmek arzusu duydukları olur. Aslında insanın adıyla arasına bir uzaklık koyması, hatta zaman zaman onu unutmaması, unutturması övünülecek olmasa da, övülecek bir tutum olabilir, fakat kim adından bunca süre ve bu kadar uzak kalabilir? Adı Lazım Değil'lerinki aslında adını gerektikçe kullananlardan kat kat fazla biçimde adının bilinmesi, duyulması, yayılması ve üzerinde durulması isteğidir. Adlarının biri diğerlerinin önüne geçebilir, ne gam, nasılsa sureti hemen zihinlerde canlanıyor, göz önüne geliyordur. Değil adı, adlarından biri, ona korku ya da saygı göstergesi olarak yakıştırılan unvanının yinelenmesi bile onun kimliği üzerindeki "kutsal hale"yi biraz daha büyütecek, bir "ters aziz" olarak anılmasını pekiştirecek, kalıcılığını güçlendirecektir. "Aziz" olarak anılmayı umursamaz, ama içinde geçtiği için tersinden de olsa aziz denilmesinin hoşuna gittiğini de saklamaz. Karanlık değil, alacakaranlık aziz.

Adıyla korku, nefret, unvanıyla saygı, hürmet uyandırır ya da öyle olduğu varsayılır. Adı Lazım Değil'dir. Kendi gölgesiyle yetinmez, gölgesi çoktur. Adlarını çoktan unutturmuş, kolektif bir gözdağı olarak ALD şemsiyesi altına toplanmışlardır. Yağmurda da, güneşte de o şemsiyenin altında otururlar. Adları değil, adlarının gölgesi yeter. Ortak adlarının gölgesinde hüküm sürerler. Herkes kadar ömür sürerler. Fanidirler, fakat fark ettirmezler, zira ne gelen gideni arar ne giden geleni arar. Adı Lazım Değil'ler, ezelden ebede vardır, var olacaklardır. Onları kimin lüzumlu hissettiği ise meçhulümüz olmamakla birlikte, lüzumsuzluk etmemiş olmak için konu harici tutulmuştur. Bu bahiste Sait Faik'in etkileyici yapıtı ve karakteri *Lüzumsuz Adam*'ın da konumuzla uzak yakın ilgisi bulunmadığını belirtmek yerinde olacaktır.

Bahtsız Bedevi

Rivayet muhtelif: Başlıkta sadece “Bahtsız Bedevi” kısmı geçen cümlenin aslı meğer bildiğimiz gibi değilmiş, şöyleymiş: “Talihsiz hacıyı deve üstünde yılan sokarmış!” Bu da iyi bir durum olduğundan, teselli amacıyla söylenmiş bir söz değil elbette. Biraz daha edeplice söylenmiş hali yalnızca. O sözün bu hale nasıl geldiğini bilmiyorum, sanırım mizahçılar sayesinde. Ve umarım Bedevi’ye bahtsız demek ırkçı bir söylem olarak algılanmaz. Hem benim derdim de Bedeviler değil zaten. Yani onların bahtsızlığından dem vuracak değilim. Derdim, kendini böyle hisseden ve sürekli olarak hakkının yenmişliğinden dem vuranlar, şikâyet edenler. Bahtsız Bedevilik böyle bir durum benim için ve sanırım memleket nüfusunun hatırı sayılır bir bölümü de tam da bu haletiruhiye içinde. Olmayaydı iyiydi ama olmuş bir kere! Talihsiz hacı da öyle, “*Kara bahtım kem talihim taşa bassam iz olur/ ağustosta suya girsem balta kesmez buz olur*” diye türkü çığırının hali de öyle! Bir de nakaratını düşünün türkünün, sürekli tekrarlandığını! O zaman bahtsız olanın Bedevi değil, sürekli mızızlanan, şarkının dediği gibi “*ondan şikâyet bundan şikâyet*” edenin yakınmalarına maruz kalanlar olduğu anlaşılır.

Şikâyet hastalığı sanırım toplumdaki en yaygın hastalık ve herkesten uzak olsun, kanserden bile yaygın, üstelik sanırım çaresi de

henüz bulunmuş değil, geçmiyor yani. Şikâyet hastalığı geçmediği gibi daha da kötüsü başkalarına geçiyor, öyle bulaşıcı, mikrop bir hastalık işte! Tıp dilinde karşılığı var mı bilmiyorum ama halk arasında “kendine acıma, acındırma” olarak bilinen ve dededen toruna geçen, kuşaktan kuşağa bir gelenek olarak devredilen en kadim ve kültürel mirasımız da bu olmalı. İkinci bir gelenek gösteremezsiniz böyle, hatta genetik bir miras, genetik gelenek bile diyebiliriz buna. Genlerimizde de mekân tutmuş olabilir!

Dertlenme değil, dertleşme değil, kendini gözden geçirip değerlendirme hiç değil! Her şey berbat, herkes kötüdür. Güvenilecek bir Allah’ın kulu bile yoktur. Millet onu kazıklamak için kuyruğa dizilmiştir, dertlerini zincir yapmış, birbirine eklemektedir. Gariptir, kimsesizdir, mazlumdur, “Ağzına vur, lokmasını al” diye onun için söylenmiştir, gelen vurmakta giden vurmakta, kimse bu fırsatı kaçırmamaktadır. Ezelden eziktir, “Ezeli Mağlup”tur, herkes ona düşmandır, kimse iyiliğini istemez. Tanrı bile ondan elini eteğini çekmiş gibidir. Nasıl ölüm bazılarının gizli mesleğiye, bazılarının gizli mesleği de kendine acımadır! Ve işsizlikten sonra, en yaygın meslek de budur. Hatta işsizlikten de yaygın meslek.

Kendine acımanın, mızımızlanmanın, şikâyetçi olmanın ya da başlıktaki gibi kendini “Bahtsız Bedevi” saymanın bireysel ve toplumsal boyutları olduğunu da unutmamalı. Kişisel ve bireysel de her zaman aynı anlama gelmiyor, “şahsi” olunuyor ama “bireysel” olunmuyor. “Yoktur birbirimizden farkımız!” Kulluk değil yurttaşlık bilinci gelişmedikçe de ister şahsi, ister kişisel, hatta ister bireysel ol, takıl, yaşa, değişen bir şey olmaz! Laiklik şart diye boşuna denilmemiş yani, laik olursan yurttaş olursun, yoksa kul, köle ve dahi kurban olursun! Daha da beteri “bahtsız” olursun ya da kendini öyle hissedersin!

Başına gelenleri bir türlü yaşama beceriksizliği, eğitimsizlik, aldırışsızlık, umursamazlık, örgütsüzlük, itirazsızlık, kadercilik, bilinçsizlik olarak görmeyip, başka insanları suçlayanlar, başka gelişmeleri sorumlu tutanlar ne yazık ki Ece Ayhan'ın deyimiyle bir "kötülük topluluğu" oluşturuyorlar. Toplum değil topluluk! Oradan bakınca da değişen bir şey olmuyor, yönetenlerin dili, eylemi, tutumu, yönetilenlerinkini de belirliyor. Özellikle son yıllarda siyasal İslam'ın kurumsallaşmasıyla da, bir "mazlumluk" edebiyatı aldı başını gidiyor: Biz mazlumuz, milletimiz mazlum, devletimiz mazlum, coğrafyamız mazlum, ümmetimiz mazlum... Her gün burnunu çeke çeke ağlayarak eve gelen, ana babasına "Beni dövdüler, çantamı parçaladılar, kitaplarımı defterlerimi yırttılar!" diyen çocuklar gibiyiz. "Ağır abi"ler arasında gidip gelmemiz bundan. İstiklalimize, özgürlüğümüze, bağımsızlığımıza görünüşte pek düşkünüz, lakin kimsenin bizi iplemediğini görünce de süngümüz hemen düşeriz: "Bizi kıskanıyorlar!"

Bazen cümledeki Bedevî'den bile bahtsız olduğumuzu düşünüyorum. Çünkü tüm kötülüklerin anasıdır diye niteledikleri içki, bu mazlum edebiyatının zararlarının, kötülüklerinin ve zavallılığının yanında, hadi su olmasın ama limonata gibi kalır! Çin işkencesi dahi bu mazlumluk illetinin yanında çocuk oyunuymuş gibi gelir insana. Toplumsal demeye dilim varmıyor, en iyisi kitlesel demek. Kitlesel bir işkence yöntemi olarak ensemizde boza pişiriliyor mazlumluk vızıltılarıyla, sızıltılarıyla! Tıpkı demokrasi kavramı gibi. İşlerine yaradığı sürece demokrasi, özgürlük, hak hukuk, işlerine gelmediği zaman "Ne bu Batı icatları, bize yaraşan sorgusuz sualsiz kulluk!" diyorlar ya, öyle. Hem de "*Kula kulluk edene yazıklar olsun!*" deyip kulluk etmiyorlar mı, hakikaten yazıklar olsun!

Bizim bahtsızlığımız ne çöle sığar ne Bedevi yeter! Bizimkine kitlesel bahtsızlık derler. Hem de öyle böyle değil, devirler değişir,